

ЕКОНОМСКОЈ ПОЛОЖАЈ ПОЉОПРИВРЕДНИХ ПРЕДУЗЕЋА У ВОЈВОДИНИ (2001-2009)

В. Вукоје¹, В. Зекић¹

Резиме: У раду се анализирају основни показатељи економског положаја пољопривредних предузећа Војводине, у периоду 2001-2009. година. С обзиром на дужину посматраног периода, значајну девалвацију динара (60,6%) и високу стопу инфлације (125,7%), све вредности су исказане у еврима.

Растући ниво пословне активности у посматраном периоду не прате и одговарајући финансијски ефекти. Пољопривредна предузећа су остварила губитак у шест од девет година датог периода, и по том основу умањила сопствени капитал за око 22,3%. Управо су кумулирани губици основни узрок константног кварења финансијске структуре предузећа. Негативна вредност нето обртног фонда у већини година указује на велике проблеме са ликвидношћу. Достигнути ниво задужености од 58,1% може се оценити као врло је висок за пољопривредна предузећа. Позитивне тенденције из 2006. и 2007. године, изгубљене су у последње две године, делимично и под утицајем светске економске кризе.

Кључне речи: пољопривреда, анализа биланса, резултат, финансијски положај.

1. Увод

АП Војводина је изразито пољопривредни регион Републике Србије, са веома повољним природним и другим условима за развој пољопривредне производње. Породична газдинстава су доминанатна, али и пољопривредна предузећа располажу врло значајним ресурсима. У њиховом поседу је око 521 хиљада (29,3%) хектара пољопривредног земљишта Војводине, 19,2% условних грла стоке, 4,8 хиљада трактора итд. У тржишној реализацији пољопривредних производа предузећа учествују са око 57% (*Статистички годишњак, 2009*).

¹ Др Вељко Вукоје, доцент, др Владислав Зекић, доцент, Пољопривредни факултет Нови Сад, тел. +381 21 485 3397, e-mail: vukoje@polj.uns.ac.rs

Пољопривредна предузећа су пре почетка кризе деведесетих година из које наше друштво још није изашло, била врло успешни привредни субјекти. Предњачила су у примени нових знања, техничко-технолошких достигнућа и представљала носиоце развоја домаће пољопривреде.

Посматрани деветогодишњи период (2001-2009) углавном се поклапа са интензивирањем и привођењем крају процеса власничке трансформације. То се јасно огледа у смањењу учешћа друштвеног у сопственом капиталу пољопривредних предузећа, са 85,6% (2000) на 11,5% (2009). Истинска транзиција у нашој земљи закаснила је целу деценију у односу на већину источноевропских земаља. Након друштвених промена 2000. године и јасног одређења наше земље за прикључење ЕУ, отпочео је процес трансформације и усклађивања привредног система. Резултати приватизације, генерално, нису у складу са очекивањима. Позитивни ефекти су видљиви у значајном броју предузећа, али постоје и неуспешни примери, са озбиљним проблемима. Негативни утицаји светске економске кризе додатно су отежали пословање пољопривредних предузећа у 2008. и 2009. години.

Поставља се питање: какво је стање пољопривредних предузећа у овом тренутку, при крају процеса транзиције, какве су њихове производне и финансијске перформансе, и шта треба учинити да опет постану успешни привредни субјекти? Изналажење одговора на претходна питања одражава суштину истраживачких напора у овом раду.

2. Материјал и метод рада

Предмет анализе су пољопривредна предузећа и задруге са подручја АП Војводине (*област 01 - Пољопривреда, лов и услуге*). Користе се подаци из завршних рачуна, односно збирних биланса, за деветогодишњи период (2001-2009), које прикупља и обрађује Народна банка Србије (НБС), односно Агенција за привредне регистре (АПР) од 2009. године. Обухваћена су, дакле, само привредна друштва (предузећа и задруге, у даљем тексту: предузећа), али не и породична газдинства и предузетници.

У раду се превасходно користе основне методе анализе, рашчлањавање и поређење. Деветогодишњи период је довољно дуг и омогућава сагледавање најважнијих тенденција у кретању анализираних индикатора. Просторно се пореде само најважнији параметри пољопривреде са укупном привредом Војводине (*сектори А до Ј*).

Избор одговарајућих референтних величина за просторно и временско поређење изван посматраног периода (2001-2009) у великој мери је сужен и оскудан. Домаћи аутори који су се бавили овом врстом анализе, у периоду пре

1991. године углавном користе податке за целу бившу СФРЈ. Подаци из периода 1991-2000. година нису довољно поуздани због хиперинфлације, нереалних биланса и сл. Разлози квалитета анализе, ипак, налажу поређење и са индикаторима из „нормалног“ периода пословања, пре 1991. године. За то се најчешће користе подаци из радова: *Дувњак (1989)*, *Родић и Вукелић (1990)*, који се односе на бившу СФРЈ, и *Буквић (2003)*, који се односе на Србију.

С обзиром на дужину анализираних периода, значајну девалвацију динара (60,6%) и инфлацију (125,7%), све вредности из збирних биланса су прерачунате и исказане у еврима. При том је за биланс стања коришћен званични курс евра на крају године, а за биланс успеха просечни курс у току појединих година (*таб. 1*). На овај начин се добијају упоредивији подаци и јаснија слика о вредностима и кретању најзначајнијих економских параметара.

3. Резултати и дискусија

Број пољопривредних предузећа (*таб. 1*) на подручју Војводине повећао се у посматраном периоду за 20,8% (у *привреди*: за 36,4%). Од укупног броја предузећа мала чине 87,2%, средња 11,2%, а велика само 1,6% (2009). Истовремено је број запослених у пољопривреди смањен за 47,5% (*привреда*: за 26,9%). У пољопривреди ради 9,6% (2009) од укупног броја запослених у привреди Војводине, а заједно са радницима из прехранбене индустрије 21,3%.

Пољопривредна предузећа располажу врло значајном имовином, вредном 2.572 милиона евра (*таб. 1*). То чини 11,2% укупне имовине привреде Војводине, односно 25,8% заједно са прехранбеном индустријом. Предузећа су у посматраном периоду увећала своју имовину за 68% (*привреда*: за 109,7%).

У активи збирног биланса појављује се и позиција „губитак изнад висине капитала“, који је у 2008. години износио око 45,6 мил. евра, или 1,8% укупне активе (*привреда*: 984,8 мил. евра, 4,3%)². Значи да међу пољопривредним предузећима има и оних која су изгубила не само сав сопствени капитал, већ и део позајмљеног капитала, односно постала су инсолвентна. Удео ове позиције је у почетним годинама посматраног периода био знатно већи (8-10%), али је углавном „исчишћен“ из активе у процесу приватизације.

² За потребе ове анализе „губитак изнад висине капитала“ је избачен из биланса, тј. приказана је само нето имовина у активи и нето капитал у пасиви.

Табела 1. Имовина пољопривредних предузећа Војводине
Table 1 Assets of agricultural enterprises in Vojvodina

(000,000€)

No	Позиција / Position ³	2001	2003	2005	2006	2007	2008	2009
1	Стална имовина	1084	1099	1121	1288	1461	1408	1423
2	Обртна имовина	446	455	577	766	1165	1304	1149
I	УКУПНА ИМОВИНА (1+2)	1531	1554	1698	2054	2626	2712	2572
3	Курс динара према евр (крај периода)	59,71	68,31	85,5	79,0	79,24	88,6	95,89
4	Курс динара према евр (просек у периоду)	59,78	65,05	82,92	84,16	79,98	81,44	93,95
5	Стопе инфлације (у %)	38,7	7,8	17,7	6,6	11,0	8,6	6,6
6	Број предузећа	1368	1330	1488	1616	1677	1698	1653
7	Број запослених	45027	41128	35224	31460	28863	2657	2363

Извор: НБС и АПР

Значајно повећање учешћа обртне имовине у активи пољопривредних предузећа, са 29,2% (2001) на 44,8% (2009), указује на раст пословне активности (*привреда*: са 42,2% на 48,0%). С друге стране, приметан је значајан пад ове величине у 2009. години у односу на претходну за 3,4%. Нормално је да, због природе делатности, органски састав средстава у пољопривреди буде већи него у другим привредним гранама. У претходном изразито кризном периоду (1990-2000) структура средстава је драстично поремећена у корист фиксне имовине. Обртна имовина је 1990. године чинила 33,8% (*Буквић, 2003*) укупне активе, односно просечно 42,1% у периоду 1980-1983. година (*Дувњак, 1989*). Удео обртних средстава је очигледно премашио уобичајене проценте из ранијег периода. Томе је допринео и спорији раст сталне имовине (31,2%) услед:

- њеног реалнијег исказивања у билансима после приватизације, односно након примене међународних рачуноводствених стандарда од 2004. године;
- недовољног инвестирања у последње две деценије, уз доста изражен процес дезинвестирања након приватизације;

³ Због ограничености простора у табелама нису приказани подаци за 2002. и 2003. год.

- искњижавања државног пољопривредног земљишта из сопствене имовине после приватизације, и премештањем у „ванбилансну активу“.

3.1. Анализа финансијског резултата

Укупан приход (УП) пољопривредних предузећа бележи значајан раст у посматраном периоду од 59,9%. Такође је уочљиво велико смањење УП у последњој години у односу на претходну (за 39%), што је још једна потврда негативних утицаја економске кризе. Истовремено је УП целе привреде Воводине порастао за 76,8%, уз смањење у 2009. години за чак 57%. Пољопривреда учествује са 8,8% у стварању УП привреде Воводине, односно 22,9% заједно са прехранбеном индустријом.

Неуобичајено висок удео „осталих“ (непословних и ванредних) прихода у структури УП (просек: 7,0%), последица је нерегулисаних транзицијских услова пословања, у којима често долази до продаје и расходовања сталне имовине, отписа дугова, наплате раније отписаних потраживања и сл.

Табела 2. Биланс успеха пољопривредних предузећа Воводине

Table 2 Income statement of agricultural enterprises in Vojvodina

(000,000 €)

No	Позиција / Position	2001	2003	2005	2006	2007	2008	2009
1	Пословни приходи	901	807	981	1212	1596	1822	1449
2	Финансијски приходи	7.8	9.1	9.8	27.8	37.0	36.4	37.1
3	Остали приходи	75	79	63	103	119	98	87
4	Укупан приход (1+2+3)	984	895	1053	1343	1752	1957	1573
5	Пословни расходи	872	890	995	1236	1575	1795	1455
6	Финансијски расходи	37	44	45	45	66	98	92
7	Остали расходи	79	63	34	58	67	116	129
8	Укупни расходи (5+6+7)	988	997	1073	1339	1708	2009	1676
9	Бруто резултат (4-8)	-3.8	-10.1	-20.2	4.5	43.7	-51.5	-102.6
10	Порези из резултата	1.06	0.71	0.98	1.44	1.28	1.62	0.36
11	Нето резултат (9-10)	-4.9	-102.7	-21.2	3.0	42.4	-53.1	-102.9
12	Стопа добити (11/ 4) x100	-0.50	-11.47	-2.01	0.22	2.42	-2.72	-6.54

Извор: Обрачун аутора на бази података НБС и АПР

Пољопривредна предузећа су у просеку трошила 4,3% УП на покриће финансијских расхода, али је, услед убрзаног раста у другој половини посматраног периода, њихово учешће достигло 5,8% (*привреда*: 5,9%). Ово је за пољопривреду превисок и тешко подношљив проценат, који ни у знатно повољнијим условима пословања не би смео да прелази 3,0-3,5%. Просечно учешће финансијских расхода у периоду 1980-1983. година износило је 2,75% (*Дувњак, 1989*), односно 2,80% у 1988. години (*Родић и Вукелић, 1990*). На покриће осталих расхода одлази у просеку врло високих 5,6% УП, што се може објаснити већ поменутиим нестабилним пословним окружењем.

Пољопривредна предузећа Војводине остварила су позитиван нето финансијски резултат само у 2006. и 2007. години, и то са врло скромним стопама добитка (0,22%, односно 2,42%, *таб. 2*). Промени тренда позитивног пословања, и поновни прелазак у зону губитка у 2008. и посебно у 2009. години, значајно је допринео утицај светске економске кризе.

Табела 3. Структура финансијског резултата
Table 3 Structure of financial results

(000,000 €)

No	Позиција / Position	2001	2003	2005	2006	2007	2008	2009
1	Пословни резултат	29.2	-83.1	-14.0	-23.7	20.2	27.7	-6.2
2	Резултат финансирања	-29.7	-35.2	-35.0	-17.3	-28.8	-61.6	-54.7
3	Резултат из редовног пословања (1+2)	-0.43	-118.3	-48.9	-41.1	-8.6	-33.9	-60.8
4	Резултат из осталих прихода и расхода	-3.4	16.3	28.7	45.5	52.3	-17.6	-41.7
5	Бруто резултат (3+4)	-3.8	-102.0	-20.2	4.5	43.7	-51.5	102.6

Извор: Обрачун аутора на бази података НБС и АПР

Пољопривредна предузећа су, по основу негативног финансијског резултата, у датом периоду изгубила укупно 305,5 мил. евра, или око 22,3% сопственог капитала. Постоје, наравно, и успешна предузећа, која исказују добитак у својим билансима. Таквих предузећа је у 2009. години било 882, са укупним оствареним добитком од 58,6 мил. евра, али је укупан губитак неуспешних предузећа био знатно већи (161,5 мил. евра). Привреда бележи позитивне стопе финансијског резултата само у периоду 2005-2008. година (0,20-2,71%), али у 2009. години такође исказује губитак (-2,36%).

Очекивано је да резултат из односа финансијских прихода и расхода буде негативан у пољопривредним предузећима, наравно у прихватљивим границама (*таб. 3*). Није, међутим, нормално да чак у шест од девет година посматраног периода, предузећа искажу негативан пословни резултат. У свим годинама је забележен губитак из редовног пословања, који је веома важан индикатор успешности биланса, нарочито у нестабилним транзицијским условима пословања, када остали приходи и расходи показују велике варијације.

Све ово указује да постоје врло озбиљни проблеми у пословању пољопривредних предузећа, које није могуће решити ни брзо ни лако. Јасно је да се тешко може изаћи из зоне губитка без смањења расхода финансирања, односно задужености. Ипак, суштинске узроке губитка треба тражити првенствено у подбилансу пословних прихода и расхода.

Табела 4. Показатељи распореда пословних прихода
Табле 4 Indicators of business income distribution

(000,000 €)

No	Позиција/Position	2001	2003	2005	2006	2007	2008	2009
1	Пословни приходи ⁴	854	806	946	1209	1558	1800	1454
2	Варијабилни материјални расходи ⁵	626	643	721	961	1260	1462	1202
3	Трошкова рада (%)	9.79	14.22	14.81	13.34	10.33	9.80	10.18
4	Фиксни трошкови (%)	13.51	16.32	10.39	9.12	7.53	7.46	7.56
5	Глобални паритет цена - набавне цене =1 (1 /2)	1.365	1.254	1.311	1.258	1.237	1.231	1.209

Извор: Обрачун аутора на бази података НБС и АПР

Достигнуто учешће трошкова рада (10,8%) и фиксних трошкова (7,56%) у расподели пословних прихода (*таб. 4*) указује да унутар ових категорија реално не постоје значајније резерве за побољшање пословног резултата. Поред тога, релативно ниске нето зараде (око 305 €), и очекивано обнављање опреме, које ће деловати на повећање фиксних трошкова (амортизација, осигурање, камате), додатно ће утицати на раст посматраних

⁴ Обухватају само фактурисану реализацију, тј. без промене вредности залиха учинака.

⁵ Обухватају набавну вредност робе, трошкове материјала, горива, енергије и производних услуга, који су садржани у продатим производима, роби и услугама.

расхода. У периоду 1980-1983. година просечан удео трошкова рада био је 10,51%, а фиксних трошкова 10,82% (*Дувњак, 1989*).

Поред већ поменутих расхода финансирања, главни проблем је у глобалном паритету продајних и набавних цена. Овај индикатор бележи константан и и врло значајан пад, посебно у другој половини посматраног периода (просек у периоду 1980-1983: 1,434, *Дувњак, 1989*). То указује на даље погоршање положаја пољопривреде у примарној расподели, који је, иначе, био неповољан и у много бољим временима. Коефицијента глобалног паритета зависи, наравно, и од односа принос-утрошак, али је у посматраном периоду много значајнији био утицај цена, нарочито продајних.

3.2. Анализа финансијског положаја

Оцена финансијског положаја извршена је на основу анализе нето обртног фонда (НОФ) и задужености (*таб. 5*). Дужина процеса производње, наглашена сезоност производње и продаје, захтеви плодореда и др., условљавају релативно висок ниво просечних залиха у пољопривреди, као и њихову врло изражену варијабилност (сезоност) у току године. Због тога је за пољопривредна предузећа посебно важно да обезбеде стабилност НОФ, на нивоу који омогућава финансирање што већег дела сталних залиха.

Табела 5. Покривеност сталних залиха обртним фондом
Table 5 Coverage of fixed supplies by working capital fund

(000,000 €)

No	Позиција / Position	2001	2003	2005	2006	2007	2008	2009
1	Нето сопствени капитал	1068	964	957	1081	1213	1144	1076
2	Дугорочне обавезе	69	87	141	183	281	290	330
3	Фиксна имовина	1084	1099	1121	1288	1461	1408	1423
4	Нето обртни фонд (1+2-3)	46.8	-59.7	-23.7	-24.3	32.7	26.1	-16.5
5	Залихе сталне	215	216	244	282	408	380	324
6	Покриће залиха обртним фондом (4/5) x100	21.8	-27.6	-9.7	-8.6	8.0	6.9	-5.1
7	Недостајући дугорочни извори (5 - 4)	162	264	268	306	376	354	340
8	Краткорочни зајмови	47	94	113	200	291	310	357

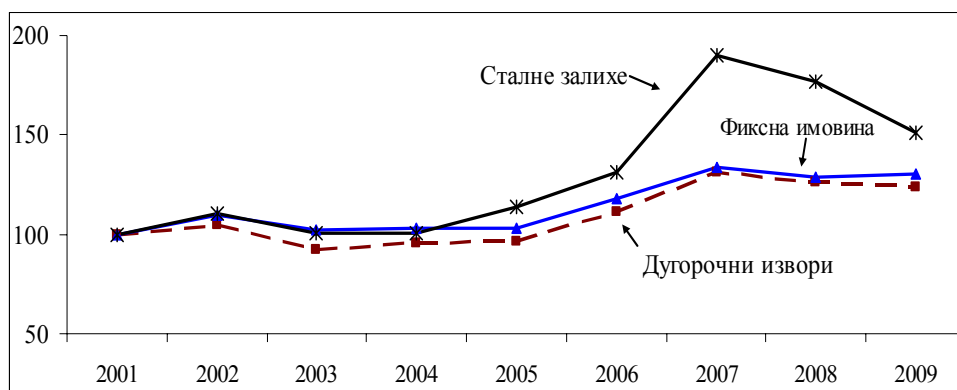
Извор: Обрачун аутора на бази података НБС и АПР

У шест од девет посматраних година НОФ пољопривредних предузећа био је чак негативан, што значи да се из краткорочних обавеза финансирају не само сталне залихе у целини, већ и део фиксне имовине. Јасно је да овако неповољна финансијска структура за последицу има велике проблеме у домену ликвидности. Основне разлоге деформисања финансијске структуре пољопривредних предузећа треба тражити у вишегодишњем пословању с губитком, услед чега се „топи“ сопствени капитал.

Графикон 1 показује уједначен раст фиксне имовине (31,2%) и дугорочних извора (23,7%), док залихе значајно убрзавају пораст од 2005. године. Разлика од 6,8% (69,5 мил. евра), као и укупан раст сталних залиха (50,9%, односно 109,3 мил.евра), финансирани су из краткорочних обавеза. То, наравно, повећава краткорочну задуженост, односно мањак дугорочних извора. Смањење залиха у последње две године указује на пад пословне активности, односно на последице економске кризе.

Граф. 1. Индекси раста имовине, извора и залиха
Graph 1 Indexes of assets, resources and supplies growth

(2001=100)

За пољопривредна предузећа је тешко остварив циљ да се сталне залихе у целости финансирају из дугорочних извора, посебно у годинама повећања пословне активности. Домаћа предузећа нису успевала да се приближе овом „идеалу“ ни у најбољим временима. У периоду 1980-1983. година просечна покривеност залиха НОФ износила је 17,3% (Дувњак, 1989), да би 1988. и 1989. године НОФ био негативан (Родић и Вукелић, 1990). Значајно олакшање за пољопривредна предузећа представљала би могућност да недостајуће дугорочне изворе надоместе повољним краткорочним кредитима, са

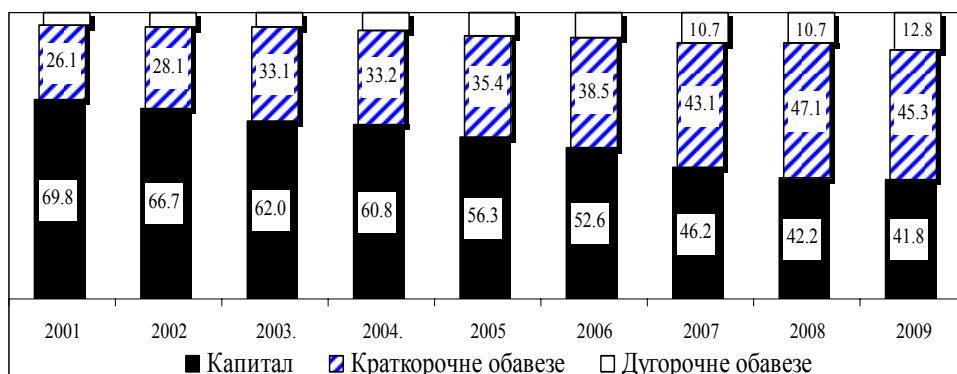
примереном каматном стопом, до 4%. У 2009. години је то и постигнуто, превасходно захваљујући смањењу залиха. Позитивни ефекти су, међутим, под знаком питања, с обзиром да је каматна стопа бишеструко већа од прихватљиве.

Финансијска структура укупне привреде Војводине такође је врло неповољна. Тек се од 2005. године бележе скромни износи позитивног НОФ.

Стопе задужености пољопривредних предузећа показују константну и врло изражену тенденцију раста, са 30,2% на 58,2% (граф. 2) (привреда: са 62,4% на 63,9%). Поред традиционалног правила финансирања, које захтева да однос сопствених и позајмљених извора буде 1:1, неопходно је ценити и друге факторе, пре свега, природу деланости којом се предузећа баве. У пољопривреди је због малог коефицијент обрта и ниске акумулативности, пожељно померање овог односа у корист сопствених извора, најмање 55% : 45%.

Графикон 2. Задуженост пољопривредних предузећа Војводине
Graph 2 Indebtedness of agricultural enterprises

(%)

Нема сумње да су предузећа достигла неприхватљиво висок степен задужености. Процес погоршавања структуре извора почео је много раније. Задуженост пољопривредних предузећа бивше СФРЈ у 1989. години износила је 26,5% (Родић и Вукелић, 1990). Спроведена истраживања у 192 мађарска пољопривредна предузећа показују да стопа задужености у периоду 2002-2006. година није прелазила 50% (Herczeg, 2009).

Посебно је неповољна околност да 77,9% (2009) укупних обавеза чине краткорочне обавезе, услед чега је стопа краткорочне задужености достигла 45,3% (2009). Више од половине краткорочних обавеза су тзв. спонтани

извори финансирања (добављачи и друге текуће обавезе из пословања), чије нелаговремено измирење често повлачи плаћање затезних камата и пенала.

У настојању да изађу из зоне губитка предузећа повећавају улагања у производњу, што у недостатку сопствене акумулације, финансирају углавном из кредита. То за резултат има већи обим и вредност производње, али не и добитак, чему значајно доприносе повећани расходи финансирања. Да би одржала ликвидност предузећа су принуђена да узимају нове кредите, по правилу, под још неповољнијим условима. Задуженост расте, и то углавном краткорочна, што даље квари финансијску структуру, умањује НОФ и повећава расходе финансирања. Временом постаје угрожена и солвентност, о чему говори драстично смањење коефицијента у посматраном периоду са 3,60 на 1,73 (*привреда*: повећање са 1,66 на 1,70). Овакав сплет пословних активности драстично нарушава финансијске перформансе предузећа и неминовно води у стечај.

3. Закључак

Озбиљни проблеми у домену профитабилности и финансијске структуре пољопривредних предузећа Божовине међусобно су испреплетени и повезани, превасходно преко губитка и високих расхода финансирања. Предузећа тешко могу изаћи из зоне губитка без смањења степена задужености, односно расхода финансирања. С друге стране, није могуће постићи и одржавати одговарајућу власничку и рочну структуру извора финансирања, ако се послује са губитком.

Поред повећања ефикасности пословања самих предузећа, неопходно је усвојити и применити сет краткорочних и дугорочних мера из различитих области, чија реализација захтева и значајна новчана средства. На основу претходних аналитичких разматрања могу издвојити два основна правца деловања за излазак из зоне губитка: (1) побољшање глобалног паритета цена и (2) смањење расхода финансирања, односно задужености.

Укључивање пољопривредних предузећа у систем основних субвенција, које се у виду регреса дају по хектару обрађених површина, значајно би утицало на финансијски резултат. Ова мера би Републички буџет оптеретила са око 44,33 мил. € годишње (око 100 €/ха стимулације на просечно обрађених 443.342 ха), што није превелик износ, посебно када се имају у виду повратне користи које би се оствариле кроз повећани ПДВ, царине, порезе и доприносе на добит, зараде и др. Применом ове мере у последњих девет година, уз остале непромењене услове, пољопривредна предузећа би остварила укупну добит од око 93,5 мил. € (уместо губитка 305,5 мил. €). Сопствени капитал на крају 2009. године износио би око 1.465 мил. €.

степен задужености 43% (уместо 58,1%), а покривеност залиха обртним фондом 115% (уместо 5,1%).

Најбољи начин за непосредно поправљање финансијске структуре је докапитализација предузећа, од стране садашњих и/или нових (су)власника. У процесу приватизације је пропуштена прилика да се новим власницима постави ограничење у погледу степена задужености предузећа, укупне и краткорочне. Један од начина државне помоћи у овој ситуацији је да се у сарадњи са банкарским сектором, обезбеде средства из домаћих и/или страних извора, за повољно рефинансирање дела кредита (оних најскупљих), уз истовремено делимично конвертовање краткорочних зајмова у дугорочне.

Литература

1. Буквић, Р. (2003): Финансијски положај и ефикасност пословања пољопривреде Србије у транзицији (1990-2002), Компатибилност аграрне политике СЦГ и заједничке аграрне политике ЕУ, ИЕП, Београд, с.129-156.
2. Вукоје, В. (2007): Анализа основних показатеља успеха пољопривреде и прехрамбене индустрије Војводине, Савремена пољопривреда, вол. 51, бр. 3-4, Нови Сад, стр. 120-126.
3. Ivanova, Nedka, Peneva, Mariya, Mishev, P., Erjavec, E., (2007): Bulgarian Agriculture and EU Accession, Post-Communist Economies, No.3, p. 263-280.
4. Deininger, K. (2002): Agrarian reforms in Eastern European countries: Lessons from international experience, Journal of International Development, No. 14, John Wiley & Sons, p. 987-1003.
5. Obrenović, D, Vukoje, V. (1999): Financing of working capital in primary agricultural production, Financing the agribusiness sector, EAAE, Belgrade, p. 243-252.
6. Ранковић, Ј. (2007): Анализа рентабилитетног и финансијског положаја привреде Србије у 2006. години, Економика предузећа, вол. 55, бр.7-8, стр. 241-262.
7. Родић, Ј, Вукелић, Гордана, Андрић, М. (2007): Теорија, политика и анализа биланса, Пољопривредни факултет, Београд.
8. Родић, Ј, Вукелић, Гордана (1990): Компаративна анализа финансијског резултата и финансијског положаја југословенске пољопривреде и привреде, Рачуноводство, бр. 10, Београд, стр. 689-704.
9. Sarris A. H., Doucha T., Mathijs E. (1999): Agricultural restructuring in Central and eastern Europe, European Review of Agricultural Economics, Vol. 26, No.3, Oxford pres, p. 305-329.

10. Herczeg, A. (2009): Analyse the financing structure og agricultural enterprises i 2002-2006, Apstract, Vol. 3, No. 5-6, Debrecen, p. 91-94.
11. Horngren, C. T, Harison, W. T. (2006): Financial Accounting, Sixt edition, Pearson Education.
12. www.stat.gov.rs
13. www.nbs.rs

Примљено: 12.07.2010.

Одобрено: 29.09.2010.

UDC: 631.16(497.113)

**ECONOMIC POSITION OF AGRICULTURAL ENTERPRISES
IN VOJVODINA (2001-2009)**

Veljko Vukoje, Ph.D., Vladislav Zekić, Ph.D.
Faculty of Agriculture, Novi Sad, Serbia

Abstract

The paper analyses the main indicators of financial position of agricultural enterprises in Vojvodina for the period 2001-2009. Due to the length of the observed period, considerable devaluation of RSD (60.6%) and high inflation rate (125.7%), all the values are expressed in euros.

The growing level of business activities were not accompanied by corresponding financial effects. Agricultural enterprises made losses in six out of nine years of the observed period, thus reducing own assets for around 22.3%. Accumulated losses are the main cause of financial structure deterioration of the enterprises. Net working capital was even negative in the majority of years, indicating serious problems with liquidity. Debts were constantly increasing reaching the level of 58.1%, which is rather high for agricultural enterprises. Certain signs of recovery in 2006 and 2007 were reversed again, partly affected by the world economic crisis.

Key words: agriculture, statement analysis, result, financial position.

Author`s address:

Veljko Vukoje, Ph.D.
Faculty of Agriculture
Trg D. Obradovića 8
21000 Novi Sad, Serbia
e-mail: vukoje@polj.uns.ac.rs